

Kontakt

Fredrik Stockhaus
fredrik.stockhaus@srf.nu
08-399291

Dnr 84/2024

REMISSVAR

Datum 2024-12-09

Utbildningsdepartementet
u.remissvar@regeringskansliet.se

Remissvar avseende betänkandet Bildning, utbildning och delaktighet – folkbildningspolitik i en ny tid SOU 2024:42, dnr U2024/01680

Synskadades Riksförbund, SRF, är en folkrörelseorganisation som funnits mer än 130 år och är landets främsta företrädare för människor med synnedbjudning i alla åldrar och samhällsskikt. Härmed lämnar SRF vårt remissvar avseende utredningen Bildning, utbildning och delaktighet – folkbildningspolitik i en ny tid.

1. Inledning

SRF har, liksom den övriga funktionsrättsrörelsen och folkbildningssverige, med stort intresse tagit del av utredningen. Behovet av en samlad utredning har länge varit stort, och slutresultatet ger en övergripande bild av folkbildningens aktuella situation samt stakar ut framtida vägval. Att utredningen sammanfaller med de största nedskärningarna inom folkbildningen någonsin är ett olyckligt sammanträffande, vilket fördunklar och försvårar förståelsen av både utredningens slutsatser och den övergripande visionen för en stark och oberoende folkbildning.

I det följande kommenterar SRF inte specifikt utredningens förslag avseende exempelvis självförvaltningsmodellen eller förändringen av målen för folkbildningspolitiken, utom i ett par avseenden. Vi väljer i stället att fokusera på vad som vi uppfattar relevant att framföra utifrån vår målgrupps specifika behov och livssituation och hur den påverkas av folkbildningen. Vi framför dock samma oro som stora delar av föreningslivet och studieförbunden själva gällande ökad kontroll av folkbildningsverksamheten. Ökad

Synskadades Riksförbund

Sandsborgsvägen 52
122 88 Enskede
org nr: 802007-3436

tel vx: 08-39 90 00
webbplats: www.srf.nu
facebook: synskadadesriksoforbund

pg: 4869-4
bg: 573-31 91
pg för gåvor: 90 00 90-2

kontroll leder till mer administration och högre kostnader, något som SRF befarar kommer att lägga en börda på våra anställda och funktionärer.

2. Allmänt, samt överensstämmande med studieförbunden, specifikt ABF:s, yttranden

SRF ansluter sig till vad som framförs i studieförbundens gemensamma remissyttrande, såväl i positivt som negativt, enligt följande sammanfattning:

- (Studieförbunden) står för fri och frivillig bildning och förespråkar fortsatt självförvaltning. Studieförbunden anser att självförvaltningsmodellen är bästa sättet att skapa armlängds avstånd mellan folkbildningen och staten. Studieförbunden vänder sig emot en ökad statlig styrning av innehållet i folkbildningen.
- ser allvarligt på alla former av felanvändning av statsbidraget och anser att folkbildningen vidtar kraftfulla åtgärder som ger goda resultat och bidrar till att öka förtroendet för bidragsgivningen. Studieförbunden anser att de fortsatta kvalitetsåtgärder som behövs ska utvecklas inom självförvaltningen.
- tillstyrker förslaget till nytt syfte och ny målstruktur, men saknar en formulering om demokrati i målformuleringen. Studieförbunden föreslår att stärkt demokrati förs in i det övergripande målet, och att livslångt lärande förs in i ett av delmålen.
- tillstyrker den föreslagna modellen för uppföljning, utvärdering och revision av statsbidragets användning.
- delar utredningens uppfattning om att det inte behövs mer utan rätt kontroll. Studieförbunden befarar att utredningens förslag kommer att kräva att ännu mer av studieförbundens resurser läggs på kontroll och administration, på bekostnad av folkbildningsverksamheten. Studieförbunden anser att en

effektivisering av kontrollen av statsbidraget bör lösas inom självförvaltningen.

- motsätter sig att finansiera ökad administration med resurser från folkbildningen. Alla åtgärder med anledning av utredningen bör vara fullt finansierade av staten.

SRF stödjer därutöver Arbetarnas Bildningsförbunds, ABF, där SRF är medlemsorganisation och långvarig samarbetspartner, tillägg och synpunkter på utredningens förslag enligt nedan.

3. Betydelsen av föreningsliv och civilsamhälle

Föreningslivet, där funktionsrättsorganisationerna, är en kraft och viktig del av samhället som drivs av frivilliga krafter i ideella organisationer för att skapa förändring. Stora organisationer, mindre föreningar, folkrörelser, nätverk, löst organiserade grupper och stiftelser, som agerar gemensamt utanför offentlig och privat sektor, behövs alla i ett demokratiskt samhälle.

Den infrastruktur folkbildningen utgör ökar samhällets uthållighet och motståndskraft i händelse av kris. I en allt otryggare omvärld kan betydelsen av denna för Sverige närmast unika infrastruktur inte överskattas. Som vi ska gå in på nedan spelar föreningslivet och folkbildningen en oerhört central roll i många synskadades tillvaro. Skälet är att dessa verksamheter ofta kan vara den enda vägen till möten med andra och stärkt kunskap och delaktighet i samhället i stort.

3.1 Vikten av utjämnade klyftor i samhället

I proposition (2013-14:172) Allas kunskap, allas bildning 2013-14:172 står följande: *"Folkbildningen kan traditionellt sägas ha tre funktioner; som folkrörelse som tillkommit i nära anslutning till olika medlemsorganisationer för att utveckla och sprida kunskap, som vuxenutbildare och som kulturbärare. Folkbildningen uppfattas också som ett sätt att motverka utanförskap bland de grupper som inte deltar i formella utbildningar och därigenom som ett sätt att försöka utjämna utbildningsklyftor i samhället"*

I förordning (2015:18) om statsbidrag till Folkbildningen framgår:
”Syftet med statens stöd till folkbildningen är att bidra till att utjämna utbildningsklyftor och höja bildnings- och utbildningsnivån i samhället”

SRF ansluter sig till ABF när det gäller införande av ett femte delmål som vägledning för folkbildningsarbetet enligt följande:

- Att folkbildningens verksamhet bidrar till minskade klyftor i samhället.

Skälet är för SRF:s del att gruppen människor med synnedbjudning ofta återfinns bland dem med lägst utbildning och med sämst möjligheter att kompensera för det. Här spelar folkbildningens utjämnande av klyftor en mycket viktig roll som inte kan underskattas.

4. Specifikt om vikten av studieverksamhet och folkbildning för gruppen människor med synnedbjudning

Samarbetet med studieförbund och folkhögskolor intar en oerhört viktig position i SRF:s verksamhet nationellt, lokalt och regionalt. SRF har en lång tradition av sådant samarbete och lokalföreningar och distrikt över hela landet bedriver ett omfattande studiearbete som förutsätter fungerande samarbete med studieförbunden. Det rör sig om såväl längre och kortare studiecirklar som kurser och kulturevenemang vilka är vitala för lokalföreningarnas och distriktens studieverksamhet och medlemsvård.

4.1 Synskadades skrivspråk punktskriften

En viktig del av studieverksamheten är träning i punktskrift, många synskadades unika skrivspråk, med den internationella benämningen Braille. Studiecirklar i punktskrift betyder oerhört mycket för synskadades möjligheter att återerövra skrivandet och läsandet efter att ha förlorat eller fått kraftigt nedsatt syn i vuxen ålder. Här är samarbetet med studieförbunden centralt för att sådan studieverksamhet ska kunna finnas i hela landet. I dag ser vi dessvärre att punktskriftskompetensen på många håll minskar bland synskadade och även kompetensen att lära ut punktskrift

dalar runt om i landet såväl inom skolan som på landets regioners syncentraler. Därför är möjligheten att anordna cirklar och kurser i punktskrift via folkbildningen så oerhört viktig.

4.2 Stärkas tillsammans

Ett av många betydelsefulla inslag i SRF studieverksamhet är exempelvis poesi-, berättar- och skrivarcirklar där synskadades egna perspektiv på att leva med en synnedsättning står i centrum. Även att få lära sig mer om synskaderörelsens historia och landvinningar är ett viktigt ämne för många. På det här sättet blir det lättare att skapa sig en identitet som synskadad och att sätta sin egen livssituation i ett större perspektiv. Att möta andra i samma situation är oerhört viktigt för många synskadade och leder till vad som benämns empowerment.

4.3 Flera utmaningar med studieverksamheten

Distrikt och lokalföreningar bedriver också studieverksamhet som inte är direkt relaterad till själva synskadan hos deltagarna, utan det kan röra sig om kurser om exempelvis geografiska platser, mat, litteratur, musik eller konst. Viktigt är dock att studiematerialet och upplägget är anpassat för synskadade, vilket andra föreningar har svårt att leva upp till. Materialet behöver finnas tillgängligt i punktskrift, digitalt, inläst av en person eller i uppförstorad text. Detta medför merarbete och ökade kostnader samt ställer krav på dem som planerar och genomför cirklar och kurser. Lokalerna behöver likaledes vara funktionella för grupper som inte ser eller ser mycket lite. Det rör sig om belysning, orienterbarhet och akustik bland annat. Den måste också vara möjlig att nå med färdtjänst, via kollektivtrafik eller i förekommande fall till fots.

Genomförs kurser eller cirklar digitalt krävs att deltagarna fått adekvat träning i att fungera i en digital miljö med hjälp av sina skärmläsare och andra hjälpmedel. Det är i sig en utmaning då förutsättningarna för detta ser väldigt olika ut beroende på personers bostadsort. Sammantaget gör det att cirklar och kurser

för synskadade inramas av många specifika arrangemang vilka förutsätter erfarenhet, tålamod och flexibilitet.

4.4 Folkhögskolornas betydelse

FN:s kommitté för granskning av Funktionsrättskonventionen, CRPD, ratificerad av Sverige år 2009, kom tidigare under 2024 med allvarlig kritik mot Sverige på utbildningsområdet enligt följande:

- Att valmöjligheterna i fråga om yrkesutbildning är begränsade för personer med funktionsnedsättning, och att strukturen i sig är segregering.
- Att det har skett en minskning av anslag till skälig anpassning inom utbildning för personer med funktionsnedsättning (inom alla utbildningsformer).
- Att det saknas yrkesutbildning liksom riktlinjer för att undanröja diskriminering och segregering och för att se till personer med funktionsnedsättning får lika möjligheter till arbete och sysselsättning.
- Att systemet för yrkesutbildning behöver stärkas (för personer med funktionsnedsättning).

Givet detta och vad som beskrivs nedan kan det inte nog understrykas hur viktiga landets folkhögskolor är och skulle kunna bli för människor med funktionsnedsättning i allmänhet och synskadade i synnerhet.

I likhet med Funktionsrätt Sverige vill SRF understryka att folkhögskolan fungerar särskilt bra för personer med funktionsnedsättning då dess pedagogik och didaktik skiljer sig från andra skolformer bland annat med utgångspunkten om deltagaren i centrum och grundprinciper om demokrati och delaktighet i samhället.

Särskilt unga med funktionsnedsättning drabbas av de försämrade förutsättningarna folkhögskolorna idag lever under. För det första har det skett en successiv försämring av möjligheten att kunna erbjuda rätt stöd och anpassningar för gruppen. Det är förstås positivt att regeringen i

budgetpropositionen för 2025 aviserat 20 miljoner extra just för stöd till personer med funktionsnedsättning, men vi tycker inte att det är en tillräcklig insats. För det andra ser vi en trend att allt fler kurser och utbildningar som riktar sig till personer med funktionsnedsättning får lägga ner på grund av försämrade ekonomiska förutsättningar. Mer om detta nedan avseende just kurser för synskadade deltagare.

SRF har på flera platser haft betydande samarbete med landets folkhögskolor om kurser vilka skräddarsytts för synskadades behov. Det kan röra sig om habiliterings- och rehabiliteringskurser där synskadade får öva på sådant som är nödvändigt och specifikt när man inte ser eller ser mycket dåligt. Det är till exempel orienteringsträning med den vita käppen, läs- och skrivhjälpmedel, matlagning, punktskrift samt annan daglig livsföring. Även träning på digitala hjälpmedel och smarta telefoner är av vikt för synskadade och där har också dessa folkhögskolor spelat en central roll genom sitt samarbete med SRF.

Betydelsen av ovanstående kan inte underskattas då dylika kunskaper inte självklart längre kan läras ut av landets syncentraler för vilka regionerna ansvarar. Det beror på att landet saknar en synpedagogutbildning sedan flera år. Vidare har specialkunskaperna som krävs försvunnit från många regioner vilket leder till synskadade ofta är hänvisade till varandra, sina organisationer eller folkbildningen för att få adekvat habilitering och rehabilitering.

Ett antal folkhögskolor har också på eget initiativ genomfört kurser riktade till synskadade deltagare. Det har rört sig om exempelvis förberedelse för vidare studier och allmän daglig livsföring men även rent yrkesinriktade kurser som t ex ljudteknik. Dock är samtliga sådana kurser fr o m 2024 avvecklade eller vilande på grund av bristande resurser och deltagarunderlag. SRF ser med betydande oro på utvecklingen och vill gärna återupprätta förutsättningarna för folkhögskolor att bedriva kursverksamhet av specifik betydelse för synskadade.

5. Faror med ökad kontroll och administration

SRF har i sig, som nämnts, inga synpunkter på vad som anförs angående kontroll av att medlen till folkbildningen ska användas på rätt sätt. Dock hyser vi stark oro för att skärpt kontroll leder till ökad administration och en tilltagande börda för förtroendevalda och anställda inom organisationens olika led. SRF har redan nu svårt att få allt att gå ihop avseende administration, i synnerhet på distrikts- och lokalföreningsnivå. Följande ser SRF som uppenbara risker:

- Risk att, om mer av anslaget till studieförbunden behöver användas för kontroll, leder till minskad lokalkännedom och svårigheter för lokalföreningar och distrikt inom SRF att få det stöd de behöver för rapportering och administration av sin studieverksamhet. För synskadade är personlig kontakt ofta central för att kommunikationen ska fungera fullt ut. I en alltmer digitaliserad värld finns risk att administration och kontroll därför inte kan utföras som krävs;
- Risk att medel behöver gå till administration i stället för till för många livsviktig föreningsverksamhet;
- Risk att mer av administrationen hamnar på förtroendevalda vilket i sig kan leda till kvalitetssänkningar;
- Risk att om mer resurser behöver läggas på kontroll och administration mindre medel kan användas till att framställa material på för synskadade läsbart och användbart medium såsom punktskrift, inläst material, förstora text och digitalt.

Med vänlig hälsning

SYNSKADADES RIKSFÖRBUND

Niklas Mattsson
Förbundsordförande